

УДК 657.2(477.44)

ПІХНЯК Т. А.,
ПІХНЯК О. А.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА
ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЙОГО АНАЛІЗУ**

У статті визначено роль та місце бухгалтерського балансу як найінформаційнішої форми фінансової звітності. Розглянуто основні напрями та прийоми аналізу для реальної оцінки фінансового стану підприємств. Виокремлено етапи аналізу бухгалтерського балансу, що здійснюються в процесі поточної діяльності підприємств.

Ключові слова: бухгалтерський баланс, активи, зобов'язання, капітал, фінансовий стан, напрями, етапи аналізу, діяльність підприємств.

PIKHNIAK T.,
PIKHNIAK O.

Khmelnyskyi cooperative trade and economic institute

**ACCOUNTING BALANCE OF THE ENTERPRISE AND METHODOLOGICAL
PRINCIPLES OF ITS ANALYSIS**

The main objective of the paper is to study the theoretical foundations of the analysis of the balance sheet as the main source of information, the definition of the stages of its analysis.

To assess the current and forecast financial condition, the directions of the enterprise development, to find out the possibility of increasing the efficiency of work, each company conducts financial analysis. The information that serves as the basis for management decisions is disclosed in the financial statements. The balance sheet is the most informative form of reporting for the analysis and evaluation of the financial condition of the enterprise.

The study of the balance sheet provides an opportunity to obtain generalized information on assets and their sources in a cost meter for a certain date, to determine the degree of security of the company's own working capital, to establish at the expense of which articles the amount of working capital has changed, to assess the overall financial status of the enterprise, even without calculating analytical indicators. Actual issues of today are the mastery of the methodology, the sequence of analysis of the balance, which will provide an opportunity to objectively assess the effective state of the activities and develop sound management solutions for identifying and utilizing the reserves for improving the functioning of industrial enterprise registries. In practice, a number of basic techniques for balancing analysis are used: horizontal analysis, vertical analysis, trend analysis, analysis of relative indicators (financial coefficients), comparative analysis, factor analysis. Investigation of various domestic methods of analysis according to the balance sheet and taking into account the requirements for a comprehensive methodology of economic analysis of enterprises, has allowed to justify the sequence of analysis of the balance sheet and to allocate seven main stages: analysis of the currency of the balance sheet, analysis of the balance of assets (analysis of non-current assets, analysis of current assets), analysis of the liabilities balance (equity analysis, analysis of attracted capital, analysis of current liabilities), analysis of the liquidity of the score ns, solvency analysis, financial sustainability analysis, creditworthiness analysis). Significant advantages of the proposed approach to the stage of carrying out the analysis of the balance sheet are: consistency of the methodology of the analysis of the balance sheet with economic decisions, which are taken on its basis; the names of the stages and their elements correspond to the names of the sections and articles of the balance sheet, which ensures the conformity of the procedures of economic analysis and the information source on which it is carried out, ie, the balance sheet; ensuring the correspondence between the methods of calculating analytical indicators and the codes of the lines of the balance sheet, which facilitates the calculation part of the analysis and reduces the time of analytical procedures; the use of commonly used methods for calculating analytical indicators and their normative values to eliminate the ambiguity of the interpretation of individual indicators. The conducted research allows us to assert that the accounting balance itself is the most informative form of reporting for the analysis and evaluation of the financial condition of the enterprise. The seven-step methodology of balance sheet analysis, which is carried out in the process of current activity of enterprises, is proposed and summarized, and advantages of such approach are determined.

Key words: balance sheet, assets, liabilities, capital, financial status, directions, stages of analysis, activity of enterprises.

Постановка проблеми. Для оцінки поточного та прогнозного фінансового стану, напрямів розвитку підприємства, з'ясування можливості підвищення ефективності роботи кожне підприємство проводить фінансовий аналіз. Інформація, що виступає основою для прийняття управлінських рішень, відображається у фінансовій звітності. Бухгалтерський баланс є найінформаційнішою формою звітності для здійснення аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. Саме тому, дослідження балансу як основного джерела інформації для проведення аналізу на підприємстві є важливим та актуальним питанням для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування, методики складання та аналізу фінансової звітності, зокрема балансу, присвячена значна кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: В. І. Бачинського, М. Д. Білика, О. Д. Данілова, О. І. Гадзевича, В. П. Завгороднього, Г. Г. Кірейцева, Г. Я. Козака, Є. В. Мниха, Г. В. Нашкерської, О. В. Олійник, М. С. Пушкаря, Г. В. Савицької, О. О. Терещенко, Н. В. Чебанової, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремета та інших. Значні здобутки вітчизняних науковців були широко впровадженні в діяльність підприємств різних форм, однак, окремі питання методологічного характеру потребують подальшого дослідження у цій царині.

Постановка завдання. Основним завданням статті є дослідження теоретичних основ аналізу бухгалтерського балансу як основного джерела інформації, визначення етапів його аналізу.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом інформації про фінансовий стан підприємства є баланс як невід’ємна складова системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що здатна забезпечити інформаційні потреби різних категорій користувачів, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Дослідження бухгалтерського балансу дає можливість одержати узагальнену інформацію про активи і їх джерела у вартісному вимірнику на певну дату, визначити ступінь забезпеченості підприємства власними оборотними коштами, встановити, за рахунок яких статей змінився розмір оборотних коштів, оцінити загальний фінансовий стан підприємства навіть без розрахунків аналітичних показників.

Така інформація вкрай необхідна внутрішнім (менеджери, спеціалісти, працівники підприємства) та зовнішнім (акціонери, кредитори підприємства, податкові служби) користувачам для прийняття рішень.

Згідно НП (С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» баланс (звіт про фінансовий стан) - звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов’язання і власний капітал. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. У балансі відображаються активи, зобов’язання та власний капітал підприємства [1].

Бухгалтерський баланс – є основним звітним документом підприємства, який являє собою моментальний знімок фінансово – господарського стану підприємства на певну дату. Саму процедуру оцінок прийнято називати читанням балансу. Вміння читати баланс – важлива професійна характеристика фінансиста, яка дає йому можливість скласти прогнозні баланси й управляти найважливішими фінансовими параметрами підприємства. До того ж уміння читати фінансові звіти допомагає фінансовому аналітику скласти правильну думку про фінансовий стан і виробничу діяльність інших компаній [2, с. 70].

Актуальним питанням сьогодення виступає оволодіння методикою, послідовністю аналізу балансу, яка надасть можливість об’єктивно оцінити ефективність господарської діяльності та виробити обґрунтовані управлінські рішення для виявлення та використання резервів покращення функціонування виробничих ресурсів підприємства.

Аналіз фінансової звітності – це процес, за допомогою якого порівнюються результати діяльності підприємства та минулий і теперішній фінансовий стан підприємства [3, с. 41].

Як стверджує Тарасенко О. І., основною метою аналізу бухгалтерського балансу є виявлення так званих слабких статей балансу і відстеження їх динаміки. Наявність «вузьких» місць буде свідчити в першу чергу про неефективну роботу підприємства у досліджуваному періоді і про поганий фінансовий стан, який утворився в результаті незадовільної роботи. Про наявність вказаних проблем будуть свідчити кредиторська заборгованість, прострочені позики, непокриті збитки і т.д.) [4, с. 134].

На основі бухгалтерського балансу фінансові аналітики визначають напрями аналізу підприємства (табл. 1.)

Таблиця 1

Основні напрями аналізу для реальної оцінки фінансового стану

Напрями аналізу	Їх змістове наповнення
Аналіз фінансового стану на короткострокову перспективу	Полягає в розрахунку показників оцінки задовільності структури балансу (коефіцієнт ліквідності, забезпеченості власними засобами і можливості відновлення платоспроможності)
Аналіз фінансового стану на довгострокову перспективу	Досліджує структуру джерел надходження коштів, ступінь залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів
Аналіз ділової активності	Критеріями є: широта ринків збуту продукції, репутація підприємства, ступінь виконання виробничого плану

Джерело: систематизовано автором і доповнено за [5]

Практикою аналізу вироблено низку основних прийомів для аналізу (читання) фінансової звітності підприємства, серед яких можна виділити такі:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- трендовий аналіз;
- аналіз відносних показників (фінансових коефіцієнтів);
- порівняльний аналіз;
- факторний аналіз [6, с. 343].

Фінансовий стан – це спроможність підприємства фінансувати свою діяльність. Фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким і кризовим. Здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов’язання та фінансувати свою діяльність на принципах розширеного відтворення свідчить про його стійкий фінансовий стан. Його мета – своєчасне дослідження і усунення недоліків у фінансово – господарській діяльності підприємства та виявлення резервів покращення його фінансового стану [7, с. 255-256].

Для вивчення фінансового стану підприємства необхідна інформація про економічні ресурси, що ним контролюються, його фінансову структуру, ліквідність та платоспроможність, а також здатність адаптуватися до змін середовища, в якому воно функціонує [8, с. 155]

У процесі дослідження встановлено, що аналіз бухгалтерського балансу є надзвичайно важливим при визначенні стану та динаміки фінансового стану підприємства, та дозволяє визначити фактори впливу на нього, спрогнозувати його розвиток у майбутньому. Така інформація необхідна, перш за все, при здійсненні поточного управління підприємством для прийняття ефективних тактичних рішень на шляху досягнення стратегічної мети.

Дослідження різних вітчизняних методик проведення аналізу за даними бухгалтерського балансу та врахування вимог до комплексної методики економічного аналізу підприємств, дозволило обґрунтувати послідовність аналізу бухгалтерського балансу, що здійснюється в процесі поточної діяльності підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи аналізу бухгалтерського балансу на підприємстві

№ етапу	Назва етапу	Показники, які розраховуються
Аналіз активу балансу		
1 етап	Аналіз валюти бухгалтерського балансу	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення валюти балансу
2 етап	Аналіз активу бухгалтерського балансу:	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення за видами активів, частки окремих видів активів у загальній їх вартості, зміни питомої ваги окремих видів активів у загальній вартості активів, рентабельності активів
	а) Аналіз необоротних активів: - основних засобів; - аналіз нематеріальних активів; - аналіз довгострокових фінансових інвестицій	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення необоротних активів та їх видів, частки окремих видів необоротних активів у загальній вартості активів та загальній вартості необоротних активів
	б) Аналіз оборотних активів: - аналіз запасів; - аналіз грошових коштів та їх еквівалентів; - аналіз дебіторської заборгованості	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення оборотних активів та їх видів, частки окремих видів оборотних активів у загальній вартості активів та загальній вартості оборотних активів
Аналіз пасиву балансу		
3 етап	Аналіз пасиву балансу: - аналіз власного капіталу; - аналіз залученого капіталу; - аналіз поточних зобов'язань	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення величини власного капіталу та зобов'язань, частки окремих видів власного капіталу та зобов'язань у загальній вартості власного капіталу та зобов'язань, співвідношення власного і залученого капіталу.
Аналіз ліквідності балансу		
4 етап	Аналіз ліквідності балансу	Розрахунок показників ліквідності балансу ($A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$; $A4 \leq П4$)
Аналіз платоспроможності		
5 етап	Аналіз платоспроможності	Розрахунок зміни чистого оборотного капіталу, коефіцієнта абсолютної платоспроможності, коефіцієнта термінової платоспроможності, коефіцієнта проміжної платоспроможності, коефіцієнта загальної платоспроможності
Аналіз фінансової стійкості		
6 етап	Аналіз фінансової стійкості	Розрахунок абсолютних (власного оборотного капіталу, капіталу для формування запасів та покриття витрат) та відносних величин (коефіцієнта автономії, фінансової залежності, фінансового ризику, маневрування власним капіталом, нагромадження амортизації, майна виробничого призначення)
Аналіз кредитоспроможності		
7 етап	Аналіз кредитоспроможності	Розрахунок обсягу, структури та динаміки кредитів, зміни частки довгострокових та короткострокових кредитів, коефіцієнта забезпеченості кредитами

Вважаємо, що суттєвими перевагами запропонованого підходу до етапності проведення аналізу бухгалтерського балансу є: узгодженість методики аналізу бухгалтерського балансу із економічними рішеннями, які приймаються на його основі; назви етапів та їх елементів відповідають назвам розділів та статей бухгалтерського балансу, що забезпечує відповідність процедур економічного аналізу та інформаційного джерела на основі якого він здійснюється, тобто бухгалтерського балансу; забезпечення відповідності між методиками розрахунку аналітичних показників та кодами рядків бухгалтерського балансу, що полегшує розрахункову частину аналізу та скорочує час аналітичних процедур; використання загальноприйнятих методик розрахунку аналітичних показників та їх нормативних значень для усунення багатозначності інтерпретації окремих показників.

Так, діяльність підприємств можна вважати успішною, а фінансовий стан стабільним, якщо виконується низка критеріїв:

- грошові кошти та їх еквіваленти зростають у кінці періоду по відношенню до початку звітного періоду, швидкість їх зростання більша, ніж рівень інфляції;
- оборотні активи демонструють позитивну динаміку зростання у рівних умовах по відношенню до темпів зростання необоротних активів та поточних зобов'язань;
- обсяг та динаміка зростання довгострокового позикового та власного капіталу вище відповідних показників по необоротним активам;
- частина власного капіталу в грошових коштах балансу не перевищує 50%;
- кредиторська та дебіторська заборгованість відповідає за обсягом одна одній;
- у балансі відсутні непокриті збитки [9, с. 88].

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що саме бухгалтерський баланс є найінформаційнішою формою звітності для проведення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. Запропоновано та узагальнено у сім етапів методику аналізу бухгалтерського балансу, що здійснюється в процесі поточної діяльності підприємств та визначено переваги до такого підходу.

Література

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07. 02. 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств/ Гадзевич О. І. – К.: Кондор, 2004. – 180 с.
3. Цигилик І. І., Кропельницька С. О., Мозіль О. І.: Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: Навчальний посібник. / Цигилик І. І. – Центр навчальної літератури, 2009 р. – 123 с.
4. Тарасенко І. О. Фінанси підприємств: підручник / І. О. Тарасенко, Н. М.Любенко. – К.: КНУТД, 2015. – 360 с.
5. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
6. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: підручник / Подольська В. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
7. Склябінська А. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. І. Склябінська, С. А. Дружниця, Л. Д. Федорук; за загальною ред. д. е. н., проф. М. П. Войнаренка – Львів: «Новий світ – 2000», 2013. – 342 с.
8. Мякота В. Бухгалтерський облік на малих підприємствах/ Мякота В. – Х.: Видавничий будинок «Фактор», 2004. – 328 с.
9. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 536 с.

References

1. On Approval of the National Accounting Standards (Standard) 1 "General Requirements for Financial Statements": Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013 No. 73 [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Gadzevich O. I. Fundamentals of Economic Analysis and Diagnostics of Financial-Economic Activity of Enterprises / Gadzevich O. I. – K.: Condor, 2004. – 180 p.
3. Tsigilik I.I., Kropelnitskaya S.O., Moszyl O.I. : Economic analysis of economic activity of the enterprise: A manual. / Tsigilik I.I. – Center for Educational Literature, 2009 – 123 p.
4. Tarasenko I.O. Finances of enterprises: textbook / I.O. Tarasenko, N.M. Lyubenko. – K.: KNUITD, 2015. – 360 p.
5. Kramarenko G. O., Chornaya O. Y. Financial analysis. Textbook. – K.: Center for Educational Literature, 2008. – 392 p.
6. Podolskaya VO, Yarysh O. V. Financial Analysis: Textbook / Podolskaya V.O. – K.: Center for Educational Literature, 2007. – 488 p.
7. Sklyabinskaya A.I. Financial Analysis: Teach. manual [for the studio. higher tutor eng.] / A.I. Sklyabinskaya, S.A. Druznitsa, L.D. Fedoruk; for general ed. D.Sc., Prof. M.P.Voynarenko – Lviv: "New World - 2000", 2013. – 342 pp.
8. Myakota V. Accounting for small enterprises / Myakota V. – Kh.: Publishing house «Factor», 2004. – 328 p.
9. Savitskaya GV Analysis of economic activity of the enterprise: 2nd ed., Pererab. and add – M.: INFRA-M, 2009. – 536 p.

Рецензія/Peer review : 02.05.2018

Надрукована/Printed : 03.06.2018

Рецензент: прорецензовано редакційною колегією